

به نام خدا

آزمون ترسیم خانواده و روش اجرا و تفسیر آن ، ویژه کودکان ۵ سال تا ۱۳ ساله

آزمون ترسیم خانواده ویژه کودکان

روش اجرای آزمون ترسیم خانواده

روش اجرای آزمون ترسیم خانواده بسیار ساده است. کودک را در مقابل میزی که کاملا اندازه اوست بنشانید، و یک برگ کاغذ سفید و یک مداد نوک تیز نسبتا نرم و مشکی در اختیار او قرار دهید.

دستورالعمل آزمون ترسیم خانواده چنین است

“یک خانواده را نقاشی کن ” یا اینکه “یک خانواده را در فکر خودت مجسم کن و آن را نقاشی کن.” اگر کودک پرسید: که آیا خانواده خودم را نقاشی کنم “به او بگویید: ” هرطور که دوست داری “اگر کودک گفت: ”بدون خط کش و مدادپاک کن نمی تواند این کار را انجام دهد ” او را تشویق کنید و مطمئن کنید که آنچه می کشد مورد توجه است، و هرگز به هیچوجه خوبی یا بدی نقاشی مورد قضاوت قرار نخواهد گرفت و منظور تکلیفی نیست که مثل تکالیف درسی به آن نمره داده شود.

هنگام ترسیم نقاشی در کنار کودک باشید و این نکات را یادداشت کنید:

–کودک نقاشی را از چپ شروع می کند یا از راست

–ترتیب کشیدن افراد

–اسامی افرادی که کشیده را از او بپرسید و بالای تصویرشان بنویسید

–اگر کودک قبل از کشیدن فرد خاصی دچار وقفه شد یادداشت کنید

– بازگشت مجدد به قسمت معینی از نقاشی و کامل کردن و اضافه کردن جزئیات دیگر به آن را یادداشت کنید

بعد از اتمام نقاشی ابتدا به نحوی ظریف از کار او تمجید کنید و سپس از کودک این سوالات را بپرسید:

“ – حالا تو، این خانواده ای را که کشیدی برای من تعریف کن ”

“ – اینا کجان؟ ” و ” اینجا چکار می کنن؟ ”

“ – به من بگو یک یک این اشخاص کی هستند و از اونکه اول کشیدی شروع کن. ”

– نقش، سن و جنس هر یک از اشخاص را از او بپرسید

– سعی کنید کودک به شما بگوید این اشخاص به هم چه احساسی دارند

“ – در این خانواده کدوم از همه مهربون تره؟ ”

“ – کدوم از همه خوشبخت تره؟ ”

“ – کدوم کمتر از همه خوشبخته؟ ”

” – در این خانواده کی به نظر تو از همه بهتره ”

– در برابر جواب هر یک از پرسشها از کودک بپرسید چرا.

و در پایان این دو سوال را از او بپرسید:

“ – یکی از بچه ها شیطونی کرده ، این کدومه ؟ چه جوری تنبیهش می کنن؟ ”

“ – بابا پیشنهاد می کنه که با ماشین به گردش برن. اما برای همه ، تو ماشین جا نیست. کدومشون باید تو خونه بمونه؟ ”

-اگر کودک خودش را در نقاشی نکشیده است از او بپرسید: "دلت می خواست در این نقاشی جای چه کسی بودی"

-و اگر خودش را کشیده بود از او بپرسید: "غیر از این دلت می خواست جای کدوم یکی دیگه بودی؟"

-از او بپرسید آیا از آنچه انجام داده است احساس رضایت می کند یا خیر ؟

-اگر بخواهد دوباره نقاشی را از سر بگیرد آیا همین شکل را خواهد کشید یا چیزی را اضافه یا کم خواهد کرد یا بلاخره تغییراتی در آن ایجاد خواهد کرد؟

۲) فرآیند ترسیم

پاره ای از کودکانی که دچار وقفه یا بازداری هستند از همان ابتدا می گویند که قادر نیستند نقاشی کنند. و گاهی در اواسط نقاشی دچار مکث هایی میشوند که این بازداری ها و مکث ها میتواند ما را به معانی متفاوتی برساند. این که نقاشی در چه قسمتی از کاغذ و با چه شخصی آغاز شده دارای اهمیت است.

مدت زمانی که برای ترسیم هر یک از اشخاص نقاشی اختصاص می یابد و دقتی که در مورد جزئیات به کار بسته میشود و یا گاهی تمایل وسواس آمیزی که در بازگشتن به قسمت معینی از نقاشی مشاهده میگردد در شمار نکات مهمی هستند که باید در نظر گرفته شوند.

۳) مصاحبه

کودک بهتر از هر کس میداند که چه چیز را خواسته است در نقاشی خود بیان کند. ابتدا باید به نحوی ظریف کار را با تمجید آنچه کودک انجام داده آغاز کرد، یعنی همواره باید گفت خوب است، حال ارزش نقاشی هر چه میخواهد باشد. حالا تو این خونواده ای را که کشیدی برای من تعریف کن.

اینا کجان؟ این جا چی کار می کنن؟
به من بگو یک یک این اشخاص کی هستند و از اونکه اول کشیدی شروع کن.
سوالاتی هستند که از کودک می پرسیم، در این میان نقش، جنس و سن هر یک
از اشخاص را هم از کودک جویا میشویم.

۵ سؤال دیگری که میتواند اطلاعات جالبی را در اختیار ما بگذارد عبارتند از:

در این خانواده کدوم یک از همه مهربون تره؟

کدوم یک از همه کمتر مهربونه؟

کدوم یک از همه خوشبخت تره؟

کدوم یک از همه کمتر خوشبخته؟

در این خانواده کی از همه بهتره؟

و در برابر هر جواب از کودک می پرسیم چرا؟

۴) همسان سازی

همسان سازی (اینکه کودک خود را مطابق با کدام یک از اشخاص داخل نقاشی در
نظر میگیرد) غالباً تابع اصل لذت است و از این راه ما را درباره ی انگیزه های
عمیق آزمودنی آگاه میسازد.

۵) واکنش های عاطفی

باید واکنش های عاطفی کودک در سراسر آزمون یادداشت گردند. در پاره ای از
کودکان حالت وقفه ی عمومی و ناراحتی هایی متجلی میگردند که ممکن است تا
حد امتناع از ترسیم، گسترش یابند و ساخت نقاشی و خطوط ترسیم شده را تحت
تأثیر قرار دهند. بالعکس پاره ای دیگر از کودکان، به ترسیم خانواده با حالت شادی
که گاهی با شگفت زدگی توأم است می پردازند.

۶) مقایسه با خانواده ی حقیقی

می بایست نقاشی ارائه شده توسط کودک را با آنچه حقیقت است مورد مقایسه
قرار داد.

تفسیر نقاشی کودک در آزمون ترسیم خانواده

تحلیل شیوه فرافکنی کودک در نقاشی خانواده، اطلاعات ارزنده ای درباره ی شخصیت کودک، تعارض های احتمالی و همچنین در مورد روابط وی با والدین و خواهران و برادرانش در اختیار ما میگذارد. باین وجود مانند هر تست فرافکن دیگر، آنچه از طریق تست خانواده بدست می آید، جنبه ی احتمالی دارد و نمیتوان آن را با یقین پذیرفت.

خط پر نیرو و پررنگ، به معنای نیرومندی کشاننده ها، شهامت، خشونت یا رهاسازی غریزی است، در حالی که یک خط کم رنگ، مبین کشاننده های ضعیف، ملایمت، کم رویی یا وقفه ی غرایز است.

ناحیه ی پایین صفحه، ناحیه ی غرایز بنیادی صیانت ذات و ناحیه ی منتخب خسته ها، روان آزرندگان، توان زدوده و افسرده هاست.

ناحیه ی بالا، ناحیه ی گسترش تخیلات و ناحیه ی افراد آرمان نگر و رؤیا پرداز است.

ناحیه ی چپ، ناحیه ی گذشته است و ناحیه ی آزمودنی هایی است که به سوی کودکی خود بازگشته اند.

و ناحیه ی راست، ناحیه ی آینده است.

جهت نقاشی از چپ به راست، نشان دهنده ی یک حرکت طبیعی پیش رونده است، در حالی که ترسیم از راست به چپ، به منزله ی یک حرکت واپس رونده تلقی میشود.

هرگاه کودک خواه با کوچک کشیدن خود، خواه با ترسیم خود با فاصله یا پایین تر از دیگران و خواه با نامهربان تر یا کمتر خوشبخت تر دانستن خود به کم ارزنده ساختن خویشتن مبادرت می ورزد به دلیل آن است که احساس اضطراب گنجهکاری بر او غلبه دارد. در موارد افراطی که درحقیقت بندرت مشاهده میشوند، این حالت تا آنجا پیش میرود که کودک خود را از نقاشی حذف میکند.

چگونگی بیان گرایش ها و دفاعهای من در تست ترسیم خانواده

۱) ارزنده سازی شخص اصلی نقاشی

ویژگی های شخصی که در نقاشی کودک ارزنده سازی شده است: این شخص غالباً کسی است که در وهله ی نخست ترسیم شده، بلند قامت تر از اشخاص دیگر نقاشی است، با دقت و مواظبت ترسیم میگردد، از لحاظ چیزهای افزوده شده غنی تر است مثل تزئین لباسها، ترسیم کلاه، عصا، چتر، کیف و... ، غالباً کانون توجه اشخاص دیگر نقاشی است یعنی همه ی نگاه ها به سوی او معطوف است.

۲) نا ارزنده سازی

ویژگیهای شخصی که در نقاشی کودک نارزنده سازی شده است: وقتی در یک نقاشی یکی از اعضای خانواده ترسیم نشده باشد، درحالی که درحقیقت آن شخص وجود دارد و در کانون خانواده حاضر است، میتوان نتیجه گرفت که کودک قلباً مایل است او را از بین ببرد. این شخص از دیگران کوچکتر کشیده میشود، در آخرین جا و غالباً کنار کاغذ قرار داده میشود و مثل این است که کودک در بدو امر، قصد درنظرگرفتن جایی را برای او نداشته است، با فاصله از دیگران یا در سطحی پایین تر از دیگران کشیده میشود، به خوبی دیگران ترسیم نمیشود یا جزئیات مهمی در تصویر وی از قلم می افتند، نام وی ذکر نمیشود در حالی که نام دیگر اشخاص ذکر میگردد، به ندرت معرف شخصیت کودک است و به همسان سازی با وی مبادرت نمیکند.

۳) خط زدن اشخاص ترسیم شده

یکی از انواع نارزنده سازی، خط زدن یک شخص پس از ترسیم اوست.

۴) اشخاص افزوده شده

گاهی فرد خود را در نقاشی ترسیم نمیکند بلکه خود را در شخص افزوده شده فرافکنی مینماید. شخص افزوده شده ممکن است یک نوزاد باشد که نقاش، گرایشهای واپس گرایی را که از بیان آنها شرم دارد، به وی نسبت میدهد. افزودن یک فرد بزرگسال، افزودن کسی به عنوان جفت کودک، افزودن یک حیوان به نقاشی (پرخاشگری علیه خواهران و برادران یا علیه والدین غالباً از راه یک حیوان وحشی بیان میشود) از این موارد است.

۵ (نزدیکیها و ارتباط ها

نزدیکی دو شخص در نقاشی نشان دهنده ی صمیمیت آنهاست، صمیمیتی که وجود دارد یا ترسیم کننده خواستار آن است.

۶ (همسان سازیها

از کودک میخواهیم که همسان سازی خود را انتخاب کند. براساس چنین تقاضایی، ما مسلماً به هشیاری وی رجوع میکنیم و باید تأکید کنیم که در این سطح هشیاری، گرایشها فقط در صورتی بیان میشوند که شدیداً سرکوفته نشده باشند، و درغیراینصورت سانسور من برای منع همسان سازی هایی که فرد باطنا "به آنها تمایل دارد، دخالت میکند.

وقتی کودک خود را در شرایط واقعی سن و جنس خود مجسم میکند و اظهار میدارد که میخواهم خودم باشم همسان سازی با واقعیت است.

وقتی فرد خود را در اشخاصی که گرایشهای اقرارکردنی او را ارضاء میکنند فرافکنی میکند، همسان سازی میل یا گرایش است.

وقتی کودک با شخصی که فرد شرور در نقاشی را تنبیه میکند همسان سازی میکند، همسان سازی دفاعی یا همسان سازی با فرامن مطرح است.

عینی و غیرعینی

خانواده واقعی:

وقتی یک کودک علی رغم دستور العملی که به او داده شده عینیت خانواده ی خود را محترم می‌شمارد و اعضای آن را به صورت سلسله مراتبی با در نظر گرفتن سن، جنس و موقعیت آنها ترسیم میکند، نشان دهنده ی سلطه ی اصل واقعیت بر اصل لذت است.

خانواده ی تخیلی :

در این موارد که جنبه ی غیرعینی یا فاعلی بر جنبه ی عینی غلبه دارد بایستی از روش تفسیری سود جست. در این موارد باید در نظر گرفت که اعضای خانواده ی تخیلی وجود واقعی ندارند و به منزله ی تجسم تمایلات عاطفی کودک یا کنشهای شخصیت وی هستند.

بررسی تعارضهای روانی کودک براساس تست ترسیم خانواده

واکنش پرخاشگرانه

گاهی پرخاشگری غلبه دارد و واکنش های خشونت باری را به راه می اندازد که به نوبه ی خود مبنای تعارض جدیدی میگردند که جنبه ی برونی دارد، گاهی پرخاشگری دچار بازداری شده و به سوی فرد بازگشته است و جای خود را به واکنشهای افسرده وار، همراه با حالت غمگینی، اضطراب مقاوم و پایدار، ترس از رهاشدگی و روان آزرده و شکست داده است و بالاخره گاهی تعارض بصورت واپسروی و همسان سازی با کوچکترین رقیب متجلی میگردد، فرایندی که در کودکان فراوان است.

واکنش افسرده وار

گاهی کودک براساس یک واکنش افسرده وار به نارزنده سازی خود میپردازد، یا بطورکلی خود را حذف میکند.

واکنش واپس گرا و همسان سازی با یک نوزاد

مکانیزم واپس روی، کودک را به دوره ی خوشبختی یعنی دوره ای که در آن هنوز تعارض اضطراب آور وجود نداشته است، باز میگرداند.

واکنش پرخاشگرانه ، سالم ترین واکنش است اگر از حدی که بیشتر از آن میتواند خطرناک در نظر گرفته شود، فراتر نرود. تجربه نشان میدهد که برونریزی یک تعارض ، هراندازه برای اطرافیان نامطبوع باشد، با تعادل سازشی خوب، بیشتر مطابقت دارد. بالعکس واکنش افسرده وار و واکنش واپس گرا، واکنشهای نوزی هستند زیرا یک راه حل واقعی برای تعارض (که سرکوفته باقی میماند) ارائه نمیدهد.

واکنش پرخاشگرانه را میتوان بر اساس روشهای ساده ی تربیتی پاسخگو بود. اما درمورد واکنشهای افسرده وار و واپس گرا باید به روشهای روان درمانگری متوسل شد، روشهایی که در خلال آنها فرد تعارضهای نخستین را مجدداً تجربه میکند و آن را از راهی که گسترش شخصیت کودک را بهتر تأمین میکند، حل می نماید. واکنش پرخاشگرانه در پسران بیشتر و واکنش های افسرده وار و واپس گرا در دختران بیشتر است .

فرم نقاشی خانواده بر اساس مدل کرمن

نام و نام

خانوادگی:

سن:

جنسیت:

تاریخچه(شرح حال):

مشاهدات بالینی:

سوالات

تاریخ اجرا:

اینها کجا هستند؟

اینها چکار می کنند؟

اینها چه کسانی هستند از اونی که اول کشیدی شروع کن(نقش-جنس-سن)؟

اینها نسبت به هم چه احساسی دارند؟

کدامیک از همه مهربانتر است . چرا؟

کدامیک از همه کمتر مهربان است . چرا؟

کدامیک از همه خوشبخت تر است . چرا؟

کدامیک از همه کمتر خوشبخت است . چرا؟

کدامیک از همه بهتر است . چرا؟

بابا پیشنهاد میکند که با ماشین به گردش بروند ، اما برای همه در ماشین جا نیست .

کدامیک باید در خانه بمانند . چرا؟

فرض کن تو جزو این خانواده باشی. کدامیک خواهی بود . چرا؟

یکی از این بچه ها بازیگوشی کرده است. او کدام است؟ چگونه تنبیهش میکنند؟

فکر می کنی چه کسانی را نکشیده ای . چرا؟

اگر بخواهی دوباره نقاشی کنی آیا همین شکل را می کشی یا نه؟

ترکیب واقعی خانواده (اسم و سن):

آزمون نقاشی خانواده بر اساس مدل کرمن

آزمون ترسیم خانواده : الف- سطح ترسیمی

تفسیر	وضعیت	نحوه ترسیم
		وسعت و نیروی خطوط
		ریتم یا آهنگ ترسیم
		ناحیه ترسیم
		جهت ترسیم

آزمون ترسیم خانواده : ب سطح ساخت صوری

تفسیر	نحوه ترسیم
	ارزشیابی غنا و درجه تکامل نقاشی
	پویایی ترسیم و تعامل بین اشخاص (ریخت حسی یا تعقلی)

آزمون ترسیم خانواده :ج-سطح محتوای نقاشی و تفسیر روان تحلیل گری در مقایسه با خانواده واقعی

تغییر شکل

حذف

اضافات

گرایش های عاطفی مثبت و منفی

آزمون ترسیم خانواده : د-مکانیزم های دفاعی

دفاع های من علیه اضطراب ناشی از

تهدید بیرونی

دفاع های من علیه اضطراب ناشی از کشاننده های درونی

اضطراب برابر فرامن

آزمون ترسیم خانواده ه- چگونگی بیان گرایش ها و دفع های من در ترسیم

فرد ارزنده سازی شده

فرد نا ارزنده سازی شده

نا ارزنده سازی خود

جابجایی ها

افزودن یک نوزاد به نقاشی

یک فرد مسن تر یا یک فرد بزرگسال

افزودن جفت خود به نقاشی

افزودن یک حیوان به نقاشی

نزدیکی دو شخص

روابط با فاصله

همسان سازی هوشیار

همسان سازی ناهوشیار

اعتبار و روایی

ثبات درونی و بیرونی این پرسشنامه توسط سرمد و همکاران، ۱۳۹۰ بر اساس آلفای کرونباخ سنجیده شده و قابل اعتماد است.

